

112. Karancslapujtő, Pókahegy

(KÖH: 41057)

(Nógrád megye) B

A szakirodalom a 19. század közepe óta többször foglalkozott a lelőhellyel. A hatvani és a pilinyi kultúra gazdag lelőhelye, védett fekvésű magaslati őskori telepként tartják nyilván.

A község K-i vége felett emelkedik a Póka-hegy. É felé erősen lejtő, szélesen elterülő fennsíkja egyenlő szárú háromszög alakú, amely alul az É-i oldalon kissé szakadékos egyenes peremben végződik. DNy-i oldalának pereme alatt 115 m hosszú terasz húzódik, őskori eredete még bizonytalan. A fennsík legmagasabb pontja a D-i sarkában van, vízmű körbekerített területe foglalja el. Az egész fennsík szántóföld, jelenleg parlag, K irányában törés nélkül folytatódik. A feltételezhető őskori telep legalább 300 m hosszú, pontos kiterjedését nem ismerjük.

Guba Szilvia és Zandler Krisztián közreműködésével mértem fel.²⁸

NOVÁKI GYULA

113. Kastélyosdombó, Temető

(KÖH 26562)

(Somogy megye) U?

2012. január 25-én Fodor László darányi lakos mutatott egy agyagkanalat (talán lengyeli kultúra), amelyet a kastélyosdombói temetőben talált, sírásás közben, a kidobott földben. A temetőtől É-ra nagy kiterjedésű őskori lelőhely található, így valószínűleg, ez a lelet is ahhoz tartozik.

VARGA MÁTÉ

114. Kazsok, Tehenészeti telep

(KÖH 94547)

(Somogy megye) I

2012. április 3-án leletmentést végeztünk Kazsokon. A tehenészet bővítésekor embercsontokat találtak, a K-i kerítésén kívül, a higrágya-derítő alapozásakor. A mai napon megfigyelhető volt 2 sír nyoma, az egyik benne maradt, kb. 120 cm mélységben a derítő Ny-i falában. A sír tájolás nagyjából Ny–K, a lábak megsemmisültek az építkezéskor. Leletek nem kerültek elő, így a temető kora ismeretlen.

Munkatársak: Honti Szilvia régész, Cserép Tamás és Varga Máté régésztechnikusok.

NÉMETH PÉTER GERGELY

115. Kállósemjén, Belterület

(KÖH 34999)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Á, Kk

2012 tavaszán több ütemben végeztük el a kállósemjéni görög-katolikus templom kutatását. Ennek oka az volt, hogy a templomon szigetelési munkákat végeztek. Ezzel párhuzamosan sor került a teljes padozatcserére is. A kutatás során megtaláltuk egy elpusztult Árpád-kori templom négyzetes szentélyzáródását. Megfigyelhettük a későbbi középkori templom falait, meghatározhattuk a középkori szentélyének eredeti kiterjedését –

ennek egy része a mai napig áll –, regisztráltuk az elpusztult sekrestye, oltáralap, a D-i bejárat, valamint egy középkori kriptá nyomain. Megállapítható volt a görögkatolikusok által tovább használt templom – visszabontott – maradványainak kiterjedése. Ennek egy későbbi fázisához tartozott egy feltárt toronyalapozás is. A templom a mai képét a 19. század végén nyerte el.

JAKAB ATTILA

116. Kemence, Varjasi vár

(KÖH 94335)

(Pest megye) Ő?

A sáncot Bezeceky Árpád (Duna–Ipoly Nemzeti Park) ismerte fel. Kemencétől K–DK-re, a „Tótok útján” lévő Varjasi-pihenőtől (egykori vadászház helyétől) Ny-ra, 30–40 m-re, a sárga jelzésű turistaúttól indul DNy irányába. 230 m hosszan követhető a hegyoldalban, a meredekebbé váló részen végződik. A sánc belső magassága alig 10–20 cm, aljában sekély árok húzódik. A sánc elvileg a mögötte, ÉNy-ra emelkedő hegy (478,5 m) védelmét jelentette, de folytatása a hegy körül sehol sem látható. Elkezdett, de félbehagyott sánc lehet, korát az őskorba valószínűsíthetjük.

A sáncot Szádeczky-Kardoss Géza közreműködésével mértük fel.²⁹

NOVÁKI GYULA

Kercaszomor, Református templom

(KÖH 87439)

(Vas megye)

A 2012–2013-ben végzett feltárásokat összefoglalóan lásd a 2013. év jelentései között

117. Keszthely-Fenekpuszta,

Halászlét és Pusztatemplom

(MRT 1. k. 21 / 17. és 21 / 25. lh.; KÖH 10514 és 10522)

(Zala megye) U, Ró

A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal a Kis-Balaton vízvédelmi rendszer II. ütemének 7. sz. anyagnyerő bányája esetében a 0401/1 hrsz.-ú területen próbafeltárást írt elő. A projektet megelőzően készített hatástanulmányt alapul véve a 410/0797/1/2009 sz. KÖH szakhatósági állásfoglalás a bánya területét a Keszthely-Fenekpuszta, Pusztaszentegyházi-dűlő/Pusztatemplom lelőhellyel (KÖH 10522) azonosította, így az ásatási engedély is erre a lelőhelyre lett kiállítva. A tervezett 7. sz. anyagbánya területe azonban csupán É-on érinti a lelőhely legdélebbi részét, a bánya valójában a Magyar Régészeti Topográfia I. kötetének 21 / 17. sz. lelőhelyére esik, melynek neve: Keszthely-Fenekpuszta, Halászlét (KÖH 10514). Sajnos azonban ez a lelőhely a közhiteles nyilvántartásban a ténylegesnél nyugatabbra szerepel, ez okozta a félreértést, s így eleve nem számolt annak érintettségével a hatástanulmány. Továbbá így történhetett meg az is, hogy a lelőhely középső részét az 1980-as években egy nagy méretű bányagödörrel már megsemmisítették.

28 Nováki Gyula – Feld István – Guba Szilvia – Mordovin Maxim – Sárközy Sebestyén: Nógrád megye várai az őskortól a kuruc korig. Szerk.: Sárközy Sebestyén. Budapest 2017. 119–120.

29 Szádeczky-Kardoss Géza: Börzsönyi vártúrák. A Börzsöny várai. H. n. 2014. 18–20.

Mivel a több mint 6 ha kiterjedésű bányából a kivitelező Pentavia Kft. és a Szabadics Közmű- és Mélyépítő Zrt. számításai szerint az eredetileg kijelölt terület D-i részének kitermelése is elegendő lesz földmunkáihoz, ezért csupán a bánya területének D-i felén történt meg a kukorica learatása és a lőszermentesítés, s kizárólag erre a területre kérte a megbízó a próbafeltárás elvégzését.

A próbafeltárás során az előkerült régészeti jelenségek a megbízóval kötött szerződés szerint csupán dokumentálásra kerültek, azokat fel nem tártuk. A további teendőket a megbízó az előkerülő objektumsűrűségétől, szükség esetén az elfedés módjának kidolgozásától, valamint a 3. sz. anyagnyerőn a behúzásból a régészeti feltárásokra fordítható költségek alakulásától tette függővé.

A próbafeltárás megkezdése előtt az Országos Vízügyi Főigazgatóságtól azt a tájékoztatást kaptuk, hogy a korábban tervezett földdepó helye természetvédelmi okokból nem áll rendelkezésre, ezért a megbízó és a kivitelező javaslatára a földet kutatóárkaink két oldalán helyeztük el, a humuszt és az alkalmatlan anyagot külön oldalra téve, melyet a későbbiekben a kivitelező fog elszállítani.

A 2 m széles, többségében ÉNy–DK-i irányítású szondáink közül a közepén kibányászott mélyedés K-i oldalán 11-et húztunk, Ny-i oldalán 8-at jelöltünk ki, D-i peremén pedig 1 kitérésre volt hely. Ezekben, 2012 augusztusában, összesen 19 régészeti jelenséget találtunk, melyek több mint fele közvetlenül a kibányászott terület peremén helyezkedik el, a korábbi földmunkák tehát elpusztították a közbülső objektumokat. Az árkokban a mai felszíntől 40–80 cm mélységben találtuk a nem különösebben nagy méretű foltokat. Mindössze a 15. sz. árkban jelentkeztek azok már kifejezetten magasan, ott ugyanis csupán 25 cm-t kellett letermelni. Az előkerült foltok közt csupán egyetlen nagyobb méretűt találni, a felszínükből gyűjthető cserepek alapján a területen neolitik és római kori gödrök várhatóak.

STRAUB PÉTER

118. Keszthely határa (Zala megye) U, LT, Ró, Ka

A Zala Megyei Múzeumok Igazgatósága 2010 augusztusától több ütemben is végzett megelőző feltárásokat a 71-es sz. főút Keszthelyt elkerülő szakaszán, az alábbi lelőhelyeken.

Lendl Adolf u. (KÖH 58885): 2012 tavaszán a Beruházó jelezte, hogy a főpályához D-ről egy szervízút fog kapcsolódni, mely hozzávetőleg 1500 m²-en érinti a nagy kiterjedésű, több korszakú lelőhelyet, ezért szükség lesz annak is a feltárására. Bár a munkára az 5/2010 (VIII. 18.) NEFMI rendelet értelmében a ZMMI volt jogosult, a munkát azonban nem tudta megkezdni, ugyanis a 2011. évi LXIV. törvény 23/E.§ (1) bekezdésében foglalt bruttó 1%-os keretet a 71-es út korábbi régészeti feltárásai már kimerítették. A további feltáráshoz szükséges többletforrást az 1310/2012. (VIII. 23.) sz. kormányhatározat 2. pontja biztosította, mely alapján a ZMMI a Nemzeti Infrastruktúra Fejlesztő Zrt.-vel kötött szerződés alapján 2012. október 25-én kezdte meg az ásatást.

A lelőhelyet K–Ny-i irányban keresztülzselő szervízút a főpálya nyomvonalához D-ről csatlakozik. A szervízút É-i szélében, az E.ON-Hungária által, a telefonvezeték vonalától előírt, 1 m-es védőtávolságot a nyomvonal teljes hosszában megtartottuk, így összességében 1400 m² került feltárásra.

A november 16-ig tartó ásatáson összesen 29 stratigráfiai egység (19 objektum) került beazonosításra és feltárásra. Az ideai ásatás eredményeként előkerült 19 objektum területi- és időszaki eloszlása összevág a 2010–2011. évi ásatások³⁰ során tapasztaltakkal: a szervízút K-i végében újkőkori emlékeket találtunk, míg Ny-i irányban, a domb aljában fiatalabb korú objektumok sűrűsödnek, s a két nagy tömb közt kevésbé intenzív a lelőhely. A szervízút Ny-i felében a korábban tapasztaltakhoz hasonlóan a régészeti objektumok több helyen összefüggő kavicsrétegbe lettek beásva.

A feltárt neolitik objektumok közt hulladékgyödröt, tárolóvermet, tűzhelynyomot és cölöplyukakat egyaránt találni. Utóbbiakról az elmúlt évek ásatásainak összesítő térképeivel összevetve elképzelhető, hogy azok valamelyik korábban dokumentált hosszúházhoz tartozhatnak. A késő vaskorból klasszikus elrendezésű, tartóoszlopos lakóházat ez alkalommal nem találtunk, de két földbemélyített objektumról méretük és a szabálytalan elhelyezkedésű cölöphelyek alapján könnyen elképzelhető, hogy eredetileg azok is valamiféle épületek lehettek. Az egyik a betöltéséből előkerült vassal és a bronzdarabok alapján talán műhely lehetett. A nyomvonal Ny-i végében, a legalacsonyabb terepszinten római kori objektumokat találtunk viszonylag nagy mennyiségű kerámia- és állatsont anyaggal. Az egyik gödörben vas kovácsszerszámok kerültek elő, valamint nyersanyagként valószínűleg karperec gyártására előkészített és már aprólékosan díszített vastag, kalapált bronzhuzal.

Murvás-dűlő (KÖH 75229): Keszthely határában, a várostól ÉK-re, a Murvás-dűlő DK-i részében, a Szent László-árokotól enyhén emelkedő lankás domboldalon, 2010. szeptember 29-én a 71-es sz. főút Keszthely északi elkerülő építésének földmunkái során a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ munkatársai a 103+250 és a 103+425 kmsz. közti földmunkák szakfelügyelete alatt új régészeti lelőhely nyomait észlelték.³¹ A Kulturális Örökségvédelmi Iroda előírása szerint a megnyitott felület tárgyévben visszatarakásra került és 2011. szeptember 26–27-én további szondaárkokkal az MNM NÖK meghatározta a lelőhely K–Ny-i irányú pontos kiterjedését.³²

Az időközben 75229 számon nyilvántartásba vett lelőhely feltárására az 5/2010 (VIII. 18.) NEFMI rendelet értelmében a Zala Megyei Múzeumok Igazgatósága vált jogosulttá, azonban a munkát nem tudta megkezdni, ugyanis a 2011. évi LXIV. törvény 23/E.§ (1) bekezdésében foglalt bruttó 1%-os keretet a 71-es sz. út korábbi régészeti feltárásai már kimerítették. A feltáráshoz és az elfedéshez szükséges többletforrást az 1310/2012. (VIII. 23.) sz. kormányhatározat 2. pontja biztosította, mely alapján a ZMMI a Beruházó Nemzeti Infrastruktúra Fejlesztő Zrt.-vel kötött szerződés alapján 2012. szeptember 24-én kezdte meg az ásatást.

A november 9-ig tartó feltárásunk során középkori jelenségeket az MNM NÖK szakfelügyelete alatt tapasztaltakkal szemben nem találtunk, s neolitik emlékek is csupán szórványként, kis számban kerültek elő. A feltárára kijelölt terület Ny-i végében, a humusz alatt közvetlenül jelentkező kavicsrétegben nagyon kevés objektumot találtunk, a régészeti jelenségek a nyomvonal középső harmadában a dombtetőn és attól K-i irányában sűrűsödtek és váltak egyre nagyobb méretűvé.

³⁰ RKM 2011, 81.

³¹ RKM 2010, 253.

³² RKM 2011, 80.